
KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

A LÉLEK ÁTMENETEI

Kávai M.: *Emlékversek*. Vár ucca tizenhét. Veszprém, 1994

Ez a könyv itt is megjelenhetett volna. Ez volt az első gondolatom, amikor kézbe vettem Kávai M./Ladányi István *Emlékverseit*. Mert ismertem nagy részüket: az *Energieit*, az *1990. augusztus 2.* címűt, amelyet egyszer elemeztem is, a *Tisztelt Tanár Úr!* címűt . . . Némelyeknek közülük „ihletük” pillanata is ismerős számomra. Látom Kávai M.-t/Ladányit „Szabó Lőrinc-szemináriumot” tartani, „szövegei” között Újszegeden, amint a máig tartó „puszta most”-ban fogalmazza meg szkepszisét Bori Imrének a készülő Versek éve antológiába . . .

(Azóta kinek-kinek megvan a maga Bakonya. Illetve kinek megvan, kinek nincs. S ami van is: Bakony-e?)

Ladányi István versalánya rejtőzködő lírai én. Erre utal az utóbb felvett írói-költői álnév, a Kávai M. is. S verseiben is: hol közelít önmagához, hol távolodik, miközben folyton azonosságát mérlegeli. A rejtőzködésnek és távolításnak nemcsak a szubjektum irányába mutató, hanem időbeli karaktere is van. A szerző utószavában (*Néhány [filológiai] megjegyzés*) mintegy elhatárolja magát eddigi verseitől: már régebben készen álltak, mondja, egy tervbe vett melléklet anyagaként, s a továbbiakra vonatkozóan is ott az elidegenítő és megsemmisítő gesztus: Kávai M., az alakmás halálát jelenti be, amelynek körülményeit végül mégsem írta meg.

Csupa bizonytalanság, határozatlanság, kétely . . . Már a kötet útnak indításának körülményei is erre hangolják az olvasót (unszolásra kiadott versek, „ez azért mégse könyv”, „ez még nem végleges”). Ezzel szemben pedig a pontos tervezés ceruzarajzai: bevezető és utószó, az olvasó pontos tájékoztatása a versanyag előtt és után, s a tartalommutató sem tartalommutató, hanem *Versrend*. A versek megformálásából is e kettősség üzen: hidegen-pontos, jól metszett, áttetsző mondatok, sorok, de ugyanakkor, velük szemben betoldások, kérdések, kétkedések – állítások és érvénytelenítések. Egyik pillanatban valóban úgy tűnik: a föld föld, hideg és kopár, a víz, a tél valós, de nyomban lecsap mindennek relatív volta: mindez csak kitalált sorokban, emlékekben, „a nemlétezőről készített fényképeken”, egy „kitalált világ végén” létezik. A lírai ént folyton átmeneti állapotban látjuk a valós világ és a szöveg között, a létező és a konstruált között, miközben a létező

is, a konstruált is sorra veti elénk kérdőjeleti. A „kitalált szavak” s a világ között kifeszített hálón látjuk lebegni a lírai ént, aki megtorpan, szűnik, lefolyik, mássá alakul.

A kötet cím (*Emlékversek*) megtévesztő: bár a költemények nyelvi anyagába, megformálásába itt-ott beszivárog a régi költészet emléke, stílje és klasszikus feszessége, még-sincs e verseknek (még ironikus értelemben sem) semmiféle közük az emlékvers műfajához. A meghatározás előbb utal a kötetbe foglalt versekhez való szerzői viszonyra, valamiféle személyes leltárra, mint műfajra. Arra, hogy a kötet az emlékké lett, lezárultnak tűnő (személyes, költői) múlt verseinek foglalata. A versrészletek is valamely meghatározhatatlan, elmúlt idő bizonyosságának képzetét erősítik: a költő egy régebbi versében fut, egy másik versben írja levelét, könyvekből üzenő régi évszakokra irányítja a figyelmet. Ám e folytonos érvénytelenítések ellenére is egyetlen domináns evidencia cseng ki ezekből a versekből: a *létezem* evidenciája. Ez az egyetlen biztos pont e költészet világán belül, csakhogy e létezés is lebegő, meghatározhatatlan. A lírai én bizonytalanságait igyekszik át költetni, befogni a befoghatatlant, holott olykor nincs szava, s minden csak dadogás, tétováság. „mióta magamnak háttal lakom” – mondja, majd a későbbiekben ezt írja: „ami bennem történik, / ahhoz sincs igazán közöm”; „honnan hová számúzve itt” stb. Ebben a behatárolhatatlan térben mozog a lírai én, fogalmazza meg kételyeit, s ébred rá, szinte önmagától elidegenítve, öntudatlanul – s öniróniával – arra, hogy „ez már, hogy úgy mondjam, szöveg”.

A versanyag, az egész kötet anyagán-szerkezetén belül tehát egyféle szándékolt külső rend igyekszik átfogni, egyensúlyba hozni Kávai M./Ladányi István lebegő, zilált, a mindennapi események, a hétköznapi reáliák versbe vitelének ellenére is megfoghatatlan és megfogalmazhatatlan versen kívüli lényét. A verseskötet hozadéka pedig az ebből a szerzői alapállásból eredő ironikus-intellektuális játék.

Mindezek ellenére (vagy éppen ebből eredően?) mintha akaratlanul létezne ez a (Ladányi István/Kávai M.-kettősség ellenére is egységesnek tűnő) lírai én. Mintha a szerző ellenében. Amit szintén felfoghatunk öniróniaként – vagy mentegetőzéseként, „régikönyvek mintájára”.

Az *Emlékversek* költeményeinek mérlege pedig: a kételyek ellenében is szép, nyelvileg feszes, intellektuális költemények, versfutamok (*Honnan hová, Átváltozások, Futás egy régebbi versben, Mérlek, Az vellaagnok veegeken, Szabó Lőrinc szeminárium, Tavasz lesz, Ex ponto, Tisztelt Tanár Úr! 1991. XI. 1.: Rezümé*), a „haikus” és a „szabad” kötöttségek versbéli lehetőségeinek megtapasztalása, s nem utolsósorban egy ironikus-groteszk, ám mégis vallomásos létvers (*1990. augusztus 2.*), amely a vajdasági magyar közérzettelíra utóbbi egy-két év alatt fródolt darabjainak (I. Koncz István, Géber László egy-egy ilyen versét) közeli rokona, kontextusának része.

HARKAI VASS Éva

IRODALOMRÓL NYELVÉSZKÉNT

Láncz Irén: *Szó, szöveg, jelentés*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1994

Napjaink könyvprodukcíójára a körülmények szorítása mellett is jellemző a sokszínűség, a műfaji változatosság és legnagyobb örömünkre a színvonal is. Külön megelégedést jelent egy-egy tudományos igényű nyelvészeti mű kiadása, mint amilyen Láncz Irén könyve is, amely azt példázza, hogyan lehet érdekeltté tenni a témával foglalkozó szakmabe-